EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Lakivaliokunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 48 luvun muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 55/2015 vp). Esitykseen sisältyvät seuraavat *rikosoikeudellisesti merkitykselliset* ehdotukset: a) uusi rikossäännös (törkeä luonnonsuojelurikos, RL 48:5a), b) ankaroittamisperusteiden muuttaminen (törkeä ympäristön turmeleminen, RL 48:2) ja c) rikossäännösten kielellinen selkeyttäminen (ympäristön turmeleminen ja tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen, RL 48:1 ja 48:4). Lausun asiassa kunnioittavasti seuraavaa.

1. Yleistä

Pidän esitettyjä muutoksia *perusteltuina*. Hallituksen esityksessä on tarkasteltu erityisesti törkeän luonnonsuojelurikoksen tarpeellisuutta vakiintuneiden perusoikeuksien rajoitusedellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta (s. 11–14). Näkemykseni mukaan uuden kriminalisoinnin tueksi voidaan esittää kaksi painavaa perustetta: a) Kielletyn toiminnan kuvaus ja siihen liitetty rangaistusuhka viestittävät, että luontoarvoja pidetään rikosoikeudellisesti merkityksellisinä ja tärkeinä suojan kohteina ja b) kriminalisointi paikkaa tiettyjä systematiikasta ja sattumanvaraisuudesta aiheutuvia rangaistavuuden aukkoja.

Törkeään ympäristön turmelemiseen ehdotetut ankaroittamisperusteet viestittävät puolestaan onnistuneesti siitä, että osa ympäristöarvoja vaarantavasta tai loukkaavasta toiminnasta on luonteeltaan talousrikollisuutta. Tällä pitää olla merkitystä rangaistavan menettelyn alan määrittelyssä ja moitittavuuden mittaamisessa.

2. Syyksiluettavuusaste

Törkeä ympäristön turmeleminen (RL 48:2) edellyttää tahallisuutta tai törkeää huolimattomuutta. Ehdotuksen mukaan myös törkeä luonnonsuojelurikos olisi rangaistavaa paitsi tahallisesti tehtynä myös törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Tätä perustellaan sillä, että luonnonsuojelurikoksissa on yleensä kyse huolellisuus- tai selonottovelvollisuuden rikkomisesta (s. 12).

Rikosoikeusteoreettisesti on jossain määrin hankala yhdistää törkeä huolimattomuus ehdotettuun uuteen ankaroittamisperusteeseen eli huomattavan taloudellisen hyödyn tavoitteluun. Teoreettisesti olisi selväpiirteisempää, jos törkeä ympäristön turmeleminen ja ehdotettu törkeä luonnonsuojelurikos olisivat rangaistavia vain tahallisesti tehtyinä. En näe kuitenkaan tätä vaihtoehtoa perusteltuna, koska se rajaisi rangaistavuuden alaa merkittävästi, eikä ottaisi huomioon riittävällä tavalla

FI-20014 Turun yliopisto, Finland • www.utu.fi
Puhelin/Telephone +358 2 333 5502
Faksi/Fax +358 2 333 6570
law.utu.fi

näille rikoksille tyypillisiä, syyksiluettavuuden arviointiin liittyviä piirteitä (edellä mainittu huolellisuus- ja selonottovelvollisuuden laiminlyönti).

Hallituksen esityksen perustelut ovat *rikosprosessuaalisesti* informatiiviset; ne kertovat lainkäyttäjälle, että sanamuodon perusteella taloudellisen hyödyn saamisen pitää olla tekijän tarkoituksena. Perusluissa todetaan, että ”kysymys on tekijän subjektiivista tarkoitusperää koskevasta vastuuedellytyksestä, joskin tarkoitus joudutaan käytännössä olennaisesti päättelemään teon laadusta tai muista olosuhteista” (s. 19).

Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että rikoslain tarkoitusedellytyksiä koskeva KKO:n ratkaisukäytäntö ja sitä koskevat tulkintakannanotot antavat aihepiiristä hämmentävän monitulkintaisen kuvan (ks. kootusti *Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti*: Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. 2., uudistettu painos. Helsinki 2013 s. 204–207). Hallituksen esityksen perustelut (s. 19 ja 24) eivät tuo näihin tulkintaongelmiin lisävalaistusta, sillä esimerkkitilanteet valaisevat vain taloudellisen hyödyn konkretisoitumisen tapoja. Nämä esimerkit antavat tulkintatukea toki myös menettämisseuraamusten arviointiin.

Korostan, että tulkintaongelma ei ole pelkästään teoreettinen, vaan sillä on myös käytännöllistä merkitystä. Edellyttääkö rangaistavuus, että taloudellisen hyödyn tavoittelu on teon *yksinomainen* päämäärä? Vai riittääkö rangaistavuuteen se, että tämä tavoite pystytään näyttämään mahdollisten muiden, laillisten päämäärien ohella? Tällaista kysymystä on arvioitu muun muassa ratkaisussa KKO 2009:59 (törkeä rahanpesu). Tarkoitustahallisuus edellyttää *teoriassa* sitä, että kielletty seuraus on teon nimenomainen, *yksinomainen* tavoite. Rikosprosessuaalisesti – ja kriminaalipoliittisesti – tämä tulkinta johtaa kuitenkin ongelmiin. Näin ollen riittävänä voitaneen pitää sitä, että taloudellisen hyödyn tavoittelu on teon olennainen tarkoitusperä, mutta menettelyyn voi liittyä muitakin tavoitteenasetteluita. Tämä on itse asiassa arvioinnin lähtökohtana, jos ympäristöarvoja vaarantava tai loukkaava menettely sijoittuu tuotannolliseen toimintaan, jossa on alun perin noudatettu velvoitteita, mutta sittemmin rikottu joitakin huolellisuusvelvollisuuksia kustannussäästöjen takia.

Turussa, 9.11.2015

Jussi Tapani
Rikosoikeuden professori, Turun yliopisto

FI-20014 Turun yliopisto, Finland • www.utu.fi
Puhelin/Telephone +358 2 333 5502
Faksi/Fax +358 2 333 6570
law.utu.fi